

Gutkowski, Jerzy

Wystawy ku czci króla Stanisława Leszczyńskiego w Nancy i Warszawie : Musée Lorrain w Nancy, 19 grudnia 2004-21 marca 2005, Zamek Królewski w Warszawie, 25 kwietnia - 10 lipca 2005

Kronika Zamkowa 1-2/49-50, 237-244

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Gutkowski

**WYSTAWY KU CZCI KRÓLA STANISŁAWA
LESZCZYŃSKIEGO W NANCY I WARSZAWIE**

**Musée Lorrain w Nancy, 19 grudnia 2004 - 21 marca 2005
Zamek Królewski w Warszawie, 25 kwietnia - 10 lipca 2005**

W związku z obchodami Roku Polskiego we Francji w okresie od maja do grudnia 2004 r. pod hasłem *Nova Polska* odbyło się kilkaset imprez kulturalnych, w tym kilkadziesiąt wystaw sztuki. Wystawy te, powstałe we współpracy z partnerskimi instytucjami francuskimi, praktycznie w całości zostały przygotowane w Polsce. Inaczej było z wystawą *Stanislas, un roi de Pologne en Lorraine*. By można było przedstawić bogate życie króla Stanisława, należało sięgnąć do zbiorów polskich i francuskich. Pomysł poświęcenia wystawy królowi Stanisławowi Leszczyńskiemu, który „należy” zarówno do dziedzictwa polskiego, jak i francuskiego, powstał kilkanaście lat temu. Rok Polski we Francji stał się dobrą okazją do jego realizacji. Głównym partnerem ze strony francuskiej zostało Muzeum Historyczne Lotaryngii (Musée Lorrain) z Nancy, które przechowuje najwięcej pamiątek po królu polskim, księciu Lotaryngii. Instytucjami współpracującymi, mocno zaangażowanymi w przygotowanie wystawy, były Muzeum Sztuk Pięknych (Musée des Beaux-Arts) i Biblioteka Miejska (Bibliothèque Municipale) w Nancy. Ta ostatnia instytucja przechowuje rękopisy, plany budowlane i księgozbiór królewski. Przygotowania do wystawy trwały ponad trzy lata, jej scenariusz został opracowany przez zespół komisarzy z Nancy i Warszawy. Otwarcie nastąpiło 19 grudnia 2004 r., jako ostatnie wydarzenie Roku Polskiego. Władze Nancy

nadały mu szczególny charakter. Zamykając Rok Polski, wystawa otwierała wielkie obchody *Nancy 2005. Temps des Lumieres* z okazji 250-lecia placu Stanisława (dawnego placu Królewskiego) w stolicy Lotaryngii. W ramach tych obchodów odbyło się w Nancy kilkadziesiąt wystaw i innych imprez kulturalnych, które mniej lub bardziej związane były z osobą króla Stanisława.

Wystawa poświęcona Stanisławowi Leszczyńskiemu była prezentowana w średniowiecznym pałacu księżąt Lotaryngii, obecnie siedzibie Musée Lorrain, ściślej Galerie Des Cerfs, którą dostosowano do potrzeb ekspozycji.

Wystawa składała się z dwóch zasadniczych części. Pierwsza, przygotowana przez Zamek Królewski, poświęcona była historii rodu Leszczyńskich i działalności króla Stanisława w Polsce. Otwierała ją piękna plakieta nagrobna Rafała Leszczyńskiego z 1501 r. z kościoła w Brześciu Kujawskim. Kolejne zaletki związane były z głównym rezydencjalnym miastem Leszczyńskich - wielkopolskim Leszmem. Seria portretów trumiennych braci czeskich, nad którymi Leszczyńscy roztoczyli opiekę, miała przypominać klimat tolerancji religijnej, w jakim wychowany był Stanisław Leszczyński.

W dalszej części wystawy znalazły się portrety Leszczyńskich z XVII w., m.in. wizerunki Joanny i Katarzyny Leszczyńskich z kościoła Franciszkanów w Wejherowie, portrety prymasów Wacława

i Andrzeja z archikatedry w Łowiczu, wyroby rzemiosła artystycznego ozdobione ich herbami, w tym srebra z Muzeum Archikatedralnego w Gnieźnie. Kolejną część otwierały przedmioty związane z pierwszą (1704) i drugą (1733) elekcją Stanisława na tron polski: szabla króla i tłok pieczęci mniejszej litewskiej ze zbiorów książąt Czartoryskich, przedmioty tradycyjnie związane z koronacją: dywdyk na konia z Muzeum Narodowego w Warszawie oraz siodło królewskie z Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Znalazły się tu także portrety cara Piotra I i króla szwedzkiego Karola XII, wielkich przeciwników w wojnie północnej, oraz Augusta II i Augusta III, którzy byli konkurentami Stanisława w zabiegach o tron polski i w jego utrzymaniu.

Kilka znaczących dzieł nawiązywało do tułaczki króla po przegranej wojnie o tron polski, m.in. wyjątkowo cenny

zbiór rysunków, ukazujący rezydencję Tschifflik w księstwie Dwóch Mostów, gdzie Stanisław, z woli króla szwedzkiego, był przez kilka lat gubernatorem.

Druga część wystawy została poświęcona działalności króla Stanisława we Francji, szczególnie w okresie jego panowania w Lotaryngii. W 1725 r. córka Leszczyńskiego Maria poślubiła młodego króla Francji Ludwika XV i wówczas los króla tułacza odmienił się w sposób zasadniczy. Otrzymał od zięcia zamek Chambord, gdzie zamieszkał z królową Katarzyną, matką Anną z Jabłonowskich i małym dworem. Pamiątką z tych czasów była na wystawie para znakomitych portretów króla Stanisława i królowej Katarzyny pędzla Jeana-Baptiste'a Van Loo, ze zbiorów Muzeum Pałacu w Wersalu. W tej części wystawy umieszczono rzeźbione i malowane portrety Marii Leszczyńskiej i Ludwika XV oraz listy ich dzieci pisane do dziadka, króla Stanisława.

Spokojny żywot nad Loarą zakłóciła sytuacja polityczna po śmierci Augusta II w 1732 r. Wspierany przez swego zięcia Ludwika XV, Stanisław Leszczyński postanowił sięgnąć powtórnie po koronę polską. Tym razem zgodnie z prawem został ponownie wybrany na tron Polski. I znów nie było mu dane utrzymanie korony. Na skutek interwencji armii rosyjskiej król wraz ze swymi stronnikami znalazł się w oblężonym Gdańsku, oczekując wsparcia Francji. Interwencja była spóźniona i nieskuteczna - Stanisław zmuszony był ratować się ucieczką do Prus. Na wystawie ten okres pokazany został poprzez portrety zwolenników króla: hrabiego de Pielo, który zginął w Gdańsku, generała Viettinghoffa - dowódcy obrony Gdańska, Józefa Potockiego i Piotra Sapięhy. Dwa pierwsze z wymienionych portretów nie mogły być prezentowane w Warszawie ze względów konserwatorskich.

Król Stanisław wkrótce opuścił ojczyznę i powrócił do Francji, gdzie Ludwik XV wyznaczył mu zupełnie nową rolę.

Wojna o sukcesję polską, jak ją określano w Europie, zakończona została misterną grą dyplomatyczną, dzięki której Francja „bez jednego wystrzału” weszła w posiadanie Lotaryngii, o którą w krwawych wojnach walczyła z cesarstwem od wielu stuleci. Stanisław Leszczyński, który zrzekł się tronu polskiego, z woli państw europejskich, głównie Francji, został ostatnim księciem lotaryńskim. Po jego śmierci księstwo miało być wcielone do Francji jako posag królowej Marii. I tak się stało. Ale ostatni książę, sześćdziesięcioletni w momencie objęcia tronu, żył jeszcze 30 lat. Te trzy dziesięciolecia panowania Stanisława to okres wielkiego rozkwitu Lotaryngii we wszystkich dziedzinach.

Stanislas, jak go określano we Francji, został przyjęty w Lotaryngii z rezerwą. Dotychczasowa dynastia władała Lotaryngią od XI w. Jej ostatni przedstawiciel, Franciszek III, ustąpił swe dziedzictwo pod presją, w zamian za księstwo toskańskie i małżeństwo z córką cesarza,

Marią Teresą, dzięki któremu został wyniesiony na tron cesarski. Wielu artystów i osób z arystokracji związanych z dotychczasowym władcą opuściło Lotaryngię. Na mocy układu między Stanisławem a królem francuskim dochody z księstwa stały się przychodami króla francuskiego. W zamian Stanisław umieszczony został na liście cywilnej, czyli na pensji wypłacanej przez króla Francji. Stanisław Leszczyński był dziedzicem jednej z najpotężniejszych fortun w Rzeczypospolitej. W trakcie wojen jego dobra były wielokrotnie niszczone i konfiskowane przez przeciwników politycznych. Mimo to stanowiły znaczną wartość. Po zawarciu sojuszu między Francją i Saksonią, przypieczętowanego małżeństwem Ludwika Delfina, wnuka Stanisława, z Marią Józefą, córką Augusta III, króla polskiego, książę-król sprzedał swe dobra w Rzeczypospolitej Sułkowskim. W ten sposób sytuacja materialna Stanisława stała się na tyle dobra, że mógł prowadzić dwór na poziomie dostrzeganym w całej Europie.

Na wystawie pokazano wiele przedmiotów należących do króla i tych związanych z funkcjonowaniem jego lotaryńskiego dworu. Wśród najciekawszych należy wymienić rejestr oddziału gwardii królewskiej zawierający wydatki z roku 1761, listę gwardzistów i osiem barwnych rysunków przedstawiających mundury oficerów, brygadierów i gwardzistów. Uwagę zwracała bogato ilustrowana książka *La Cannameliste française...*, napisana przez ochmistrza dworu lotaryńskiego nt. sposobu dekorowania stołu i usługiwania w trakcie przyjęć dworskich - dzieło uznawane za wielki rarytas bibliofilski. Muzeum Lotaryńskie wypożyczyło na wystawę figurkę karla królewskiego zwanego Bébé i kasetkę z jego sztucami. Figurka, z pośmiertnie odlaną maską twarzy, odziana jest w autentyczny strój karla. Bébé pozował do wielu portretów, które zachowały się w zbiorach francuskich, również tych malowanych przez króla Stanisława. W tej części wystawy poka-

zane zostały także: długa fajka typu niemieckiego (jak powszechnie wiadomo, król Stanisław był namiętym palaczem tytoniu) i zegarek, sprzęty wedle tradycji należące do króla, szklanica z jego polskim królewskim herbem i rodzowym herbem królowej Katarzyny Opalińskiej. W polskiej wersji wystawy dołączono klucz opatrzony herbem królewskim Leszczyńskiego, niewątpliwie pochodzący z jego rezydencji. Wspaniałe tkaniny zdobiące niegdyś lotaryńską rezydencję wypożyczone zostały z Muzeum Tkanin w Lyonie i z Mobilier National w Paryżu. Sensację wzbudzała jedyna zachowana tkanina typu *chancellerie* z herbami króla Stanisława z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie.

W otoczeniu króla w czasie jego panowania w Lotaryngii znajdowali się również Polacy. Na wystawie zestawiono kilka portretów tych osób, które odegrały znaczącą rolę. Marszałkiem dworu i gubernatorem Luneville był Franciszek Maksymilian Ossoliński, podskarbi wielki koronny za Augusta II. Po przybyciu wraz z Leszczyńskim do Francji został naturalizowany i obdarzony tytułem diuka; był osobą najbliższą królowi. Związek ten zacieśnił się jeszcze bardziej przez małżeństwo marszałka z kuzynką króla, Katarzyną Jabłonowską. Pokazany na wystawie nieznanymi portret marszałkowej, namalowany przez Szymona Czechowicza, został odnaleziony w trakcie przygotowań do wystawy w magazynie Muzeum Lotaryńskiego. Inną postacią związaną z królem w Lotaryngii był Józef Andrzej Załuski - duchowny wysłany przez Leszczyńskiego do Rzymu w celu uzyskania poparcia Stolicy Apostolskiej dla jego ponownej elekcji na tron polski. Misja Załuskiego skończyła się fiaskiem, ale on sam po przybyciu do Lotaryngii uzyskał godność wielkiego jalmuźnika i wiele beneficjów. Dochody z nich pozwoliły mu na pomnażanie kolekcji książek, która po przewiezieniu do Warszawy w 1742 r. i połączeniu z równie wielkim zbiorem książek zgromadzonych przez jego brata

Andrzeja stała się pierwszą biblioteką publiczną w Rzeczypospolitej, zwaną popularnie Biblioteką Załuskich. Książnica ta była trzonem Biblioteki Narodowej. Niestety, księgozbiór Załuskich został spalony po Powstaniu Warszawskim. Na wystawie można było zobaczyć kilka książek z dawnego zbioru biskupa Józefa Andrzeja Załuskiego, które na prośbę króla Stanisława Załuski pozostawił w Lotaryngii i do dziś są przechowywane w Nancy.

Każdy europejski monarcha otaczał swe rezydencje ogrodami. Niestety, ogrody króla Stanisława nie przetrwały do naszych czasów. Monarcha odziedziczył je wraz z rezydencjami po swych poprzednikach, ale zupełnie zmienił ich styl. Plany i obrazy przedstawiające Luneville, Commercy, Chanteheux, Einville-au-Jard i Malgrange dają nam wyobrażenie, jak wyglądały one w czasach Stanisława. Utworzone niegdyś na wzór wersalskich, zostały przez niego zmienione w duchu rokoka. Wzniesione nowe pawilony, architektura fontann i kaskad wodnych stały się dziełami na miarę niespotykaną w ówczesnej Europie. Urządzeniem z niczym nieporównywalnym był słynny teatr automatów, zwany Rocher. Wzniesiony u podnóża zamku w Luneville, składał się z ponad osiemdziesięciu figur odtwarzających sceny z życia wiejskiego. Dużych rozmiarów obraz z Muzeum Lotaryńskiego, przedstawiający to podziwiane przez współczesnych dzieło, był głównym akcentem jednej z sal wystawowych.

Znany francuski historyk sztuki Pierre Rosenberg w recenzji z wystawy stwierdził, że Stanisław był wielkim mecenasem, niestety - miernym artystą. W Nancy udało się pokazać blisko połowę z zachowanych rysunków pastelowych wykonanych przez króla. Ze względów konserwatorskich nie można było przywieźć ich na wystawę do Warszawy. Rekompensują to reprodukcje w katalogu i esej Jana Ostrowskiego oraz krytyczny katalog dzieł króla Stanisława pióra Gerarda Voreaux.

2. Sala poświęcona Marii Leszczyńskiej, królowej Francji. Fot. A. Ring & B. Tropiło

Stanisław Leszczyński, wstępując na tron Lotaryngii, był człowiekiem głęboko doświadczonym przez życie. Udział w wojnie u boku Karola XII, tułaczka, stabilizacja sytuacji materialnej po małżeństwie córki Marii z królem Ludwikiem XV, kolejna wojna o tron polski i wstąpienie na tron lotaryński upoważniały Stanisława, może bardziej niż kogokolwiek ze współczesnych, do snucia rozważań o pokoju w Europie. Jego sądy na ten temat uznaje się powszechnie za wizję zjednoczonej Europy bez wojen.

Król Stanisław, wychowany w wielonarodowej i wielowyznaniowej Rzeczypospolitej, był człowiekiem otwartym na różnorodność. Daleki od szowinizmu, zaprzyjaźniony z ludźmi różnych wyznań, nigdy nie skrywał swego katolicyzmu. Po przybyciu do Lotaryngii budował lub przebudowywał kościoły, fundował misje jezuickie, upowszechniał kult maryjny i kult świętych patronów Stanisława i Katarzyny oraz świętego Jana Nepomucena.

Król Stanisław uchodzi za prekursora Oświecenia we Francji. Na dworze w Luneville przebywał Wolter, który nie był mile widziany w Wersalu. Wraz z nim znalazła się tam słynna sawantka i przyjaciółka filozofa Emilie de Chatelet, tłumaczka i propagatorka Newtona we Francji. Portrety obojga, pochodzące z Bordeaux i Dijon, przywoływały intelektualną atmosferę zamku w Luneville. Przypomnijmy, że w teatrze dworskim wystawiano sztuki słynnego filozofa. Dodajmy, że wcześniej odwiedził króla Monteskiusz.

Przedmioty, które udało się zebrać na wystawie, ukazują nam takiego króla Stanisława Leszczyńskiego, jakiego mało znamy w Polsce. Najcenniejszym bodajże był mikroskop, w pięknej rokokowej obudowie, wykonany dla króla przez paryskiego konstruktora Alexisa Magny'ego w 1751 r. Zwracał też uwagę przenośny zegar słoneczny wykonany przez Van Bockstaela, z rytą dedykacją poświęconą królowi Stanisławowi. O za-

interesowaniach naukowych króla świadczą też zebrane książki pochodzące z jego biblioteki. Oprawy tych tomów, opatrzone superekslibrisami króla i królowej, to najwyższej klasy dzieła introligatorstwa francuskiego XVIII w. O ile obrazy czy sprzęty prezentowane na wystawie można po jej zakończeniu zobaczyć w muzeach polskich i francuskich, o tyle zbiór tych pięknie oprawionych książek po raz pierwszy w takiej ilości został udostępniony przez Bibliothèque Municipal w Nancy. W jednej z gablot umieszczono dzieła autorstwa króla. Oprócz rozważań na temat moralności i chrześcijaństwa znalazła się wśród nich książka, której autorstwo dopiero niedawno przypisane zostało królowi, traktująca o nowych wynalazkach i ich zastosowaniu ku powszechnemu pożytkowi. To także nieznaną dotychczas wątek życia króla Stanisława.

Jednym z wielkich pragnień Leszczyńskiego było podniesienie poziomu intelektualnego mieszkańców Lotaryngii. Służyło temu powołanie przez monar-

chę Królewskiego Towarzystwa Nauk i Literatury, zwanego później Akademią Stanisława, i Biblioteki Królewskiej. W dorocznych konkursach przyznawano ufundowane przez króla nagrody za dzieła z zakresu literatury i sztuk użytkowych. Biblioteka Królewska jest dziś częścią Biblioteki Miejskiej Nancy, a w sali posiedzeń Akademii wisi, prezentowany na wystawie, obraz Jeana Giradeta, przedstawiający akt fundacji biblioteki.

Najbardziej znanym dziełem pozostawionym przez króla Stanisława i na zawsze związanym z jego trzydziestoletnim panowaniem w Lotaryngii jest plac Królewski w Nancy. To przepiękne dzieło urbanistyki jest bodajże jedynym placem w Europie z epoki rokoka. Zaprojektowany został przez architekta Emmanuela Here i ozdobiony kutymi kratami i fontannami, wykonanymi w atelier artysty-kowala Jeana Lamoura. Pośrodku stanął pomnik Ludwika XV, wspólne dzieło Paula-Louisa Cyffle i Barthelemy'ego Guibala. Po rewolucyj-

nej zawierusze, w czasie której zrzucono z cokołu pomnik króla Francji, w 1831 r. umieszczono tam postać Leszczyńskiego, opatrując cokół napisem: Stanisławowi Dobroczyńcy - wdzięczna Lotaryngia.

W ostatniej części wystawy mogliśmy zobaczyć portrety wspomnianych twórców słynnego placu, wielkoformatowy plan Nancy, na którym zaznaczone były budowle wzniesione z inicjatywy Stanisława, oraz kratę balkonową, dzieło Lamoura. Prawdziwą ozdobą był tu, wydany przez króla, album rysunków architektonicznych wszystkich budowli wzniesionych przez niego w Lotaryngii. Dzieło to, opatrzone supereklibrisem Stanisława Leszczyńskiego, uchodzi za jedną z piękniejszych ksiąg wydanych w XVIII w. Obok niego na wystawie prezentowany był rękopis spisu wydatków poniesionych przez króla na ozdobienie Lotaryngii budowlami i ogrodami.

Budowę placu Królewskiego w Nancy zakończono w 1755 r. Z okazji 250. rocznicy jego oddania do użytku przeprowadzono remont, wymianę nawierzchni i zlikwidowano ruch kołowy. Odnowiono też pomnik króla Stanisława.

Wystawę w Nancy udostępniono zwiedzającym do końca marca 2005 r. Obejrzało ją blisko 30 tysięcy osób. Odnotowana została w prasie francuskiej, belgijskiej, niemieckiej, luksemburskiej i włoskiej.

W Zamku Królewskim w Warszawie wystawa prezentowana była pt. *Stanisław Leszczyński. Król Polski księciem Lotaryngii* w dniach od 25 kwietnia do 10 lipca 2005 r. Ze względów organizacyjnych i konserwatorskich nie wszystkie dzieła sztuki mogły zostać wypożyczone. Zabrakło wielkiego obrazu przedstawiającego nadanie kanclerstwa Lotaryngii Antoine'owi de Galaiziere przez króla Stanisława, wszystkich portretów pastelowych, miniatury rzeźby Ludwika XV z placu Królewskiego. Komisarz wystawy w Warszawie zaproponował inny kształt wystawy, uwarunko-

wany odmienną przestrzenią oddaną do dyspozycji. W założeniu po wystawie miał „oprowadzać” jej bohater - król Stanisław. Ze zbiorów polskich dożyczono jego portrety z Wawelu, Krośniewic, Kórnika i Wilanowa. W ten sposób w każdej z sal widoczne były wizerunki monarchy z poszczególnych okresów jego życia. Dodano mapy i plany przybliżające miejsca znaczące w życiu króla. Również portrety królowej Marii Leszczyńskiej, niepokazane we Francji, ozdobiły osobną salę jej poświęconą. Ważnym nowym akcentem była tablica ukazująca związki dynastyczne Polski i Lotaryngii od XI w.

Na otwarcie wystawy przybyła delegacja miasta Nancy z merem ministrem André Rossinotem na czele. Obecni byli komisarze ze strony francuskiej: Martine Mathias, Blandine Chavanne i André Markiewicz. Komisarzami wystawy w Warszawie byli Jerzy Gutkowski i Anita Chiron-Mrozowska z Zamku Królewskiego. Scenografię zaprojektowały Agnieszka Putowska-Tomaszewska i Żaneta Govenlock. Montaż wystawy wykonał zespół pod kierunkiem Anny Małeckiej.

Obydwie wystawy, w Nancy i Warszawie, mają odrębne katalogi. W katalogu francuskim znajdują się artykuły: Przemysława Mrozowskiego *Leszczyńscy w historii Polski*, Jerzego Gutkowskiego *Zostać królem w Polsce*, Józefa Andrzeja Gierowskiego *Stanisław Leszczyński dwukrotny król Polski*, Xaviera Salmona *Królestwo za portret*, Michelle Lespes *Portret Stanisława, czyli o wizji drugiej strony rzeczywistości*, Héléne Say *Stanisław na tronie Lotaryngii*, Majstersztyk *dplomacji francuskiej*, Martine Mathias *Na dworze króla Stanisława*, André Markiewicza *Polskie otoczenie króla Stanisława*, Stéphanie Chapotot-Le Clerre *Ogrody króla Stanisława*, Jana K. Ostrowskiego *Król Stanisław i sztuka*, Gérarda Voreaux *Król Stanisław - malarz i rysownik*. *Katalog dzieł*, Jeana-Claude'a Bonnefonta *Król Stani-*

*slaw - animator życia artystycznego i kulturalnego Lotaryngii, Anne Muratori-Philip Król Stanisław - chrześcijanin i filozof, Pierre'a-Yves'a Caillaut Plac Królewski w Nancy - modelowe dzieło urbanistyki. Katalog zamyka bibliografia prac poświęconych Stanisławowi Leszczyńskiemu. W katalogu polskim w miejsce esejów J. Gutkowskiego i M. Lespes zamieszczono tekst Hanny Widackiej *Grafika portretowa Stanisława Leszczyńskiego w XVIII w.**

Organizatorzy wystawy w Warszawie, zdając sobie sprawę, że katalog jest

pierwszym tak obszernym dziełem poświęconym królowi Stanisławowi, postanowili opublikować wszystkie dzieła wystawione w czasie obu pokazów, odpowiednio zaznaczając ich prezentację w Nancy i Warszawie. Dzięki wysokiemu poziomowi merytorycznemu esejów, pełnej dokumentacji fotograficznej obydwu wystaw i aktualnej bibliografii publikację zaliczyć można w poczet prac naukowych poświęconych królowi Stanisławowi Leszczyńskiemu.